

О.Є. Музичко

Володимир Валеріанович Данілов: наукова діяльність на перетині історії, етнографії, літературознавства та мовознавства

В сучасних умовах пошуку міждисциплінарних зв'язків між різними галузями споріднених гуманітарних наук і навіть природничих та гуманітарних актуальним завданням є звернення до інтелектуального доробку та життєвого досвіду науковців кінця XIX - початку XX ст., періоду, коли ця проблема часто загострювалася у зв'язку з методологічною кризою. У цій статті подано біоісторіографічний нарис одного з нині недостатньо відомих одеських науковців початку XX ст. Володимира Валеріановича Данілова (1881-1970). Його наукова діяльність відбувалась на перетині чотирьох наукових дисциплін, якщо не враховувати похідні від них — бібліографію, музейництво та бібліотекознавство.

Найдоступнішими джерелами інформації про В. Данілова є низка публіцистичних, енциклопедичних статей та анотацій у довідкових, археографічних та бібліографічних виданнях, вочевидь суто оглядові, а іноді, як стаття Г. Зленка, занадто поверхові, емоційні та маловартісні¹. Найбільший внесок у створення біографії В. Данілова зробили сучасні дніпропетровські дослідники, які закономірно найбільш докладно реконструювали катеринославський період його життя, внесок у дослідження Катеринослава та Катеринославщини та зв'язки з катеринославськими науковцями². Найбільшими плюсами є наявність бібліографічного покажчика та археографічних видань - автобіографії В. Данілова та його листування з Д. Яворницьким. Попри цей доробок та актуальність постаті росіянина, який толерантно ставився до української культури, 130-річчя з дня його народження у 2011 р. минуло не поміченим в Україні.

Наша стаття ґрунтується, окрім праць В. Данілова, на актових, епістолярних та наративних джерелах з кількох одеських, київських та Санкт-Петербурзьких архівів, серед яких особливо важливими є три особових фонди В. Данілова в Інституті рукопису Національної бібліотеки НАНУ ім. В.І. Вернадського, Центральному державному архіві-музеї літератури та мистецтва та Відділі рукописів Російської національної бібліотеки. За інформаційним потенціалом безумовно найважливішим є перший з цих згаданих фондів. Найменш вивченими є петербурзькі матеріали.

В. Данілов народився 20 липня 1881 р. у містечку Духовщина Смоленської губернії у дворянській родині. Навчання він розпочав у Смоленській гімназії 1890 р., але через 5 років переїхав в Україну. Тут він навчався у Рославльській прогімназії, а у 1895 - 1900 роках завершив середню освіту у Ніжинській гімназії. Через 5 років він скінчив Ніжинський історико-філологічний інститут, де

¹ Паленко М. «Киевская старина» у громадському та науковому житті України (кінець XIX - початок XX ст.). - К., 2005. - С. 221-222; Зленко Г.Д. Лицарі досвітніх вогнів. 33 портрети діячів одеської «Просвіти» 1905-1909 років. - Одеса, 2005. - С. 224-230.

² Абросимова С. В. Катеринославський дослідник В. В. Данілов і його внесок у вивчення місцевої історії та культури // Наддніпрянська Україна: історичні процеси, події, постаті. - Дніпропетровськ, 2001. - Вип. 1. - С. 153-160; Журба О. І., Скиба І. А. Сповідь українського історика та фольклориста (Володимир Валеріанович Данілов: провінційний дослідник на межі культур) // Вісник Дніпропетровського національного університету. - Вип. 16. - 2008. - С. 204 - 214.

його підготовкою керували М. Н. Сперанський, М. І. Соколов та В. І. Резанов. В одному з листів до С. Шубинського у вересні 1907 р. з Одеси В. Данілов писав: «сам я великоросе, но, прожив всю юность в Малороссии, в близком соприкосновении с народом и природою, полюбил эту страну, ее язык и поэзию»³. У 1940-х рр. В. Данілов згадував, що головну роль в його зацікавленні відіграли вчитель російської мови Рославльської прогімназії В. І. Ласкін, який порадив юнакові збирати зразки фольклору, та український етнограф В. В. Резніченко⁴.

Під їх впливом В. Данілов не лише вивчав фольклор і в 1904 р. опублікував свої перші фольклорознавчі статті про українські причитання та пісні (початковими публікаціями В. Данілова були вірші, перший з яких вийшов друком у 1899 р. Згодом у «Дніпрових хвилях» він надрукував 4 вірші), але й став читати українських письменників, переглядати вистави українського театру, записував пісні кобзаря Т. Пархоменка. Слід зазначити, що випадок втягування росіянина (в тодішній термінології великороса) В. Данілова в українське культурне поле був непоодиноким. Можна згадати відомі приклади Л. Жебуньова, О. Єфименко, Н. Полонської-Василенко та дуже маловідомі - одеситок О. Набоких та О. Богданової, миколаївця та одесита П. Іванова.

У липні 1905 р. В. Данілов переїхав до Катеринославу, де до 1907 р. викладав у жіночій гімназії Н. Тиблен. У листі до Д. Яворницького 1908 р. В. Данілов висловлював негативні враження від своїх катеринославських років, зокрема, незадоволення стосунками з директором гімназії⁵. Однак саме у цьому місті розгорнулася активна наукова та громадська діяльність В. Данілова, передусім у Катеринославській вченій архівній комісії. Він друкував свої праці в її виданнях, був бібліотекарем комісії, в якості її делегата брав участь у 1905 р. у XIII Археологічному з'їзді.

Особливо теплі стосунки склалися у В. Данілова з Д. Яворницьким. Вже значно пізніше він писав Д. Яворницькому: «Ваш Музей був єдиним за-для мене культурним осередком, у якому перше місце займали Ви»⁶. У 1904 - 1906 рр. В. Данілов дуже активно публікувався на сторінках «Киевской старины» - 16 статей на етнографічну тематику, або, як формулював сам В. Данілов «главным образом по отделу украинской народной поэзии». Г. Зленко помилково твердить, що В. Данілов співробітничав з «КС» і під час перебування в Одесі, але журнал припинив своє існування вже у 1906 р. З приводу закриття «Киевской старины» В. Данілов опублікував в столичному «Историческом вестнике» своєрідний «некролог», за його словами, «южного собрата «Исторического Вестника». На його думку, значення журналу було величезним: «це багатюща скрабниця, яка довго ще не буде вичерпана, це широка програма, що накреслює для майбутніх дослідників України шляхи і цілі. В галузі історіографії обійти її мовчанкою неможливо - упродовж чверті століття вона була органом історичної думки для всіх учених, які розробляли українську тематику»⁷.

Літо 1907 р. він провів у Києві. Він часто відвідував редакцію нещодавно перед тим закритої «Киевской старины», де, за його виразом, «обшарил все ее

³ Отдел рукописей Российской национальной библиотеки. - Ф. 874. - Оп. 1. - Сир. 109. - Арк. 361-362.

⁴ Журба О. І., Скиба І. А. Сповідь українського історика та фольклориста (Володимир Валеріанович Данілов: провінційний дослідник на межі культур) // Вісник Дніпропетровського національного університету. - Вип. 16. - 2008. - С. 208.

⁵ Епістолярна спадщина академіка Д. І. Яворницького. - Вип. 1: Листи вчених до Д. І. Яворницького / Упоряд.: С. В. Абросимова та ін. - Дніпропетровськ, 1997. - С. 151.

⁶ Там само. - С. 157.

⁷ Данилов В. Литературные поминки // Исторический вестник. - 1907. - Т. 109. - С. 212.

углы и нашел несколько кип рукописей, где оказалось много писем славных представителей нашего отечества». Така пошукова діяльність дозволила В. Данілову стати другим після О. Лазаревського істориком журналу. У 1944 р. у листі до П. Попова він справедливо зауважував, що залишився єдиним зі співробітників легендарного часопису. Скориставшись перебуванням у Києві, на базарах та біля Лаври він записував причитання жebraків.

Однак більш тривалим та насиченим виявився наступний етап у житті В. Данілова - одеський (1907-1911). Мешкав він за адресою: Ольгіївська 12, кв. 2. У листі до Д. Яворницького він з задоволенням відзначав факт територіальної близькості своєї квартири до Публічної бібліотеки, де він щодня працював в окремі кімнати. Як і в Катеринославі, В. Данілов проявив себе у трьох основних напрямках: педагогічному, громадському та науковому. Від червня 1907 р. до 1911 р. В. Данілов викладав російську мову та літературу в Одеській гімназії Н. К. Іліади, від жовтня 1908 до вересня 1909 - російську мову у приватному комерційному училищі Г. Ф. Файга, у 1909 р. - в гімназії С. І. Верцинської⁸.

Під час перебування в Одесі його обрали членом двох місцевих наукових товариств при Новоросійському університеті: Історико-Філологічного і Бібліографічного та громадського - Одеського Українського товариства «Просвіта», а також Українського наукового товариства у Києві. За посередництвом товариств при Новоросійському університеті він мав можливість підтримувати зв'язок з викладачами цього провідного науково-навчального закладу на півдні України, наприклад, В. Лазурським. У 1909 р. стаття В. Данілова про творчість М. Гоголя була надрукована у збірнику, що видав університет на честь столітнього ювілею письменника⁹.

Як і в Катеринославі, в Одесі В. Данілов активно публікувався на різноманітну тематику в «Історическом вестнике», київському журналі «Україна», пітерській «Живой старине». Найвищим науковим тогочасним здобутком В. Данілова слід вважати публікацію його статті у виданні Імператорської Санкт-Петербурзької Академії наук¹⁰.

Він опрацював матеріали біографій М. Максимовича, Ф. Лебединцева, П. Куліша, М. Костомарова. В Одесі він опрацював цю епістолярну спадщину з метою її археографічного видання у різних наукових часописах. На відміну від багатьох науковців, що переїжджаючи до Одеси, коригували тематику своїх досліджень у південноукраїнський та краєзнавчий одеський аспекти, В. Данілов залишився «вірним» етнографії та історії Лівобережної України, міста Катеринослава та його музею. Він і надалі підтримував стосунки з Д. Яворницьким і В. Відновим та Катеринославською архівною комісією. У 1910 р. В. Данілов востаннє зустрівся з Д. Яворницьким саме в Одесі. В одному з листів до Д. Яворницького з Одеси у 1909 р. В. Данілов цікавився походженням звичаю козаків накривати мертвого червоною китайкою¹¹. Результати своєї роботи над цією темою він оприлюднив у статті на сторінках «Живой старини». Окрім катерино-

⁸ Центральный державный архив-музей литературы та мистецтва. - Ф. 134. - Оп. 1. - Спр. 180. - 4 арк.

⁹ Данилов В. В. Влияние бытовой и литературной среды на «Вечера на хуторе близ Диканьки» Н. В. Гоголя // Сборник, изданный Императорским Новороссийским университетом по случаю столетия рождения Н. В. Гоголя. - Одесса, 1909. - С. 99 - 120.

¹⁰ Данилов В. В. «Киевлянин» М. А. Максимовича // Известия Отделения русского языка и словесности Академии наук. - 1909. - Т. 14. - Кн. 3 - С. 286-306.

¹¹ Епістолярна спадщина академіка Д. І. Яворницького. - Вип. 1: Листа вчених до Д. І. Яворницького / Упоряд.: С. В. Абрисова та ін. - Дніпропетровськ, 1997. - С. 152-153.

славців, В. Данілов підтримував дружні стосунки з видатними українськими етнографами, мовознавцями та літераторами Б. Грінченко, І. Нечуй-Левицьким, А. Кримським. У листі до дружини Б. Грінченка одеський вчений зізнавався, що «твори Грінченка завше були мені до великої допомоги. «Література українського фольклора» це моя настільна книжка»¹².

Дуже важливою сторінкою біографії В. Данілова є його зв'язки з фактичною Українською академією наук - львівським Науковим товариством імені Т. Шевченка. Від 1904 р. і до Першої Світової війни праці В. Данілова, зокрема, й одеського періоду, регулярно рецензувалися на сторінках «Записок» НТШ (15 рецензій на 17 праць В. Данілова) такими видатними етнографами, істориками та літературознавцями як В. Гнатюк, М. Возняк, В. Дорошенко, В. Доманицький, І. Свенцицький. Хоча в рецензіях панували прихильні оцінки, В. Гнатюк дорікав автору за недостатнє глибоке опрацювання тем, занадту описовість. У 1911 р. В. Данілов у листі до видавця «Исторического вестника» С. Шубинського на прохання секретаря НТШ звертався з запитом про можливий обмін виданнями: «имея НТШ в руках можно было бы помешать рецензии на издания НТШ, очень ценные, но мало доступные в России. И я бы тогда попросил предоставить это дело мне, как занимавшемуся малорусской литературой и этнографией и хорошо знакомому с малорусским наречием. Крайне был бы обрадован, если бы предложение секретаря, к которому присоединяюсь, нашло отклик с Вашей стороны»¹³. Однак ця справа не реалізувалася. Єдина рецензія В. Данілова на праці В. Гнатюка про звичаї українців Закарпаття була надрукована у 1912 р. на сторінках «Живой старини». Інший лист до С. Шубинського, в якому В. Данілов зазначав, що «ЗНТШ существует на средства меценатские для крайне ограниченного кружка читателей и ровно ничего не платят, как и другие научные издания, в которых я работал довольно много», імовірно, пояснює чому на сторінках «Записок» НТШ не з'явилось жодної публікації наддніпрянського вченого (щоправда, не виключена можливість використання псевдонімів, хоча у покажчику праць В. Данілова вказівки на його публікації в «ЗНТШ» відсутні). Навесні 1914 р., на запрошення В. Гнатюка, В. Данілов збирався відвідати влітку Львів для редагування зібрання українських веснянок¹⁴.

Лише одна стаття, опублікована під час проживання В. Данілова в Одесі, мала краєзнавчий характер - про перебування М. І. Надєждіна в Одесі у 1838-1842 рр.¹⁵ У низці статей на сторінках «Исторического вестника» В. Данілов, зокрема, висвітлює діяльність музею Одеського товариства історії та старожитностей. Своє враження від експозиції музею він висловив у доволі поетичний спосіб: «посетитель переходит от витрины к витрине, и перед его глазами проходит вся культурная история берегов Черного моря. Как будто не напрасно музей стоит на его обрывистом берегу, вблизи порта. Наблюдая его кипучую жизнь, пароходы всех стран, леса их мачт и труб, движение поездов, зритель читает последнюю страницу незаконченной еще книги. В музее он прочитает все ее предыдущие страницы»¹⁶.

¹² Институт рукопису Національної бібліотеки України НАНУ ім. В. І. Вернадського. - Ф. III. - Сир. 42465; Ф. I. - Сир. 22924, 22921.

¹³ Отдел рукописей Российской национальной библиотеки. - Ф. 874. - Оп. 1. - Спр. 125. - Арк. 272-273

¹⁴ Журба О. І., Скиба І. А. Сповідь українського історика та фольклориста (Володимир Валеріанович Данілов: провінційний дослідник на межі культур) // Вісник Дніпропетровського національного університету. - Вил. 16. - 2008. - С. 213.

¹⁵ Данилов В. Н. И. Надєждин в Одессе в 1838 - 1842 г.г. // Русский филологический вестник. - 1911. - № 2. - С. 339-348.

¹⁶ Данилов В. Одесский музей // Исторический вестник. - 1909. - Вип. 1. - С. 267.

Найбільш важлива українознавча стаття В. Данілова, ґрунтована на одеських матеріалах, з'явилася через кілька років після його від'їзду з портового міста. Вона стала результатом його польових етнографічних досліджень серед одеських каменотесів — нащадків запорізьких козаків. Інтерв'ю, опубліковані В. Даніловим, підкресливали наявність української складової в історії причорноморського міста, свідчили про живучість української історичної пам'яті серед одеських старожилів на початку ХХ ст.¹⁷.

Найвагомішою подією одеського періоду життя В. Данілова була його участь у роботі XIV Археологічного з'їзду, де він взяв участь в обговоренні доповіді С. Шелухина про українські причитання. На відміну від С. Шелухина, В. Данілов вважав, що в Україні були професійні плакальниці, причитання яких не відзначалися індивідуальними рисами. Результати роботи з'їзду в їх етнографічно-українознавчому аспекті В. Данілов спопуляризував у статті в столичному виданні, досить критично оцінивши стан цих досліджень.

З громадською діяльністю пов'язані просвітнянські задуми В. Данілова, з якими він поділився у листі до І. Нечуя-Левицького: «є у мене думка перекласти по українські деякі життя святих, у яких є багато морального і поетичного елементу. Це більше привабить простий народ до своєї рідної мови, ніж такі напр. книжки «Як боролись люде за землю у Ірландії». Та усякий дядько Опанас чи Тарас і не вимовить такого слова Ірландія, от що! Кажуть, що інтелігенція повинна вести народ до чогось вищого, ніж віра. А хіба віра це нижче, ніж поезія?»¹⁸.

В Одесі В. Данілов проявив в себе в якості публіциста. У 1908 р. на шпальтах газети «Одесское обозрение» він надрукував 3 статті. У некролозі В. Антоновичу він особливо наголосив на наявності обласної школи покійного. Повідомляючи про цю статтю І. Нечуя-Левицького, В. Данілов висловлював жаль, що більш ніхто в Одесі не обізвався на цю смерть: «ося як би вмер якийсь-небудь єврейський писатель, так тут про його писали б» (це не відповідало дійсності, адже на цю тему висловились С. Шелухин та І. Линниченко). В іншій статті В. Данілов заперечив підготовку Державною Думою закону про заборону дослідникам оприлюднювати листування покійних письменників без згоди їх родичів. На його думку, спірну з точки зору моралі та археографічних стандартів, листування письменників теж належить громадськості поряд з їхніми творами і має бути оприлюднене без згоди родичів, що часто керуються корисними інтересами. Ще одну статтю він присвятив аналізу звіту Одеської Публічної бібліотеки за 1907 р. Цікаво, що згідно цього звіту, історичні видання перебували лише на 7 місці за кількістю запитів читачів.

Попри цей доробок, В. Данілов у листі до Д. Яворницького зазначав, що «в Одесі моїм літературним намірам ніякого поля». Розчарування підсилювало те, що В. Данілову не вдалося скласти іспити при Новоросійському університеті¹⁹. В пошуках кращої наукової долі В. Данілову вдалося влаштуватися в Санкт-Петербурзі на посаді викладача Педагогічного інституту. Він і надалі підтримував стосунки з українськими вченими та громадськими діячами, наприклад, Д. Явор-

¹⁷ Данилов В.В. Из Запорожья в катакомбы // Исторический вестник. - 1913. - № 6. - С. 1011-1018; Див. про цю статтю: Сапожніков І. Козацькі перекази Одеси // Хаджибей- Одеса та українське козацтво (1415-1797 роки). - Одеса, 1999. - С. 305-308.

¹⁸ Інститут рукопису Національної бібліотеки України НАНУ ім. В. І. Вернадського - Ф І - Спр. 27874 - 27876.

¹⁹ Епістолярна спадщина академіка Д. І. Яворницького. — Вип. 1: Листи вчених до Д. І. Яворницького / Упоряд.: С. В. Абросимова та ін. - Дніпропетровськ, 1997. - С. 152, 154.

ницьким, П. Стебницьким та одеситом М. Комаровим, з яким він перебував в обміні книжками²⁰.

У січні 1916 р. його нагородили орденом Св. Анни 3 ступеня за успішне викладання, участь у педагогічних нарадах та комітетах. Як і в Одесі, коло наукових зацікавлень В. Данілова залишилося незмінним - українська етнографія та українська і російська література та мова. Важливий резонанс отримала його праця про методику викладання російської мови 1917 р. Зокрема, процес опрацювання та осмислення В. Даніловим біографії М. Костомарова відображають його листи до С. Шубинського. Він просив редактора «Исторического вестника» поділитися спогадами про М. Костомарова, в яких, зокрема, відповісти на запитання: чи був історик завзятим українофілом? Порівнюючи українофільські заяви М. Костомарова в його листах до видавця «КС» з його поведінкою в іншому середовищі, В. Данілов зауважив лицемірство історика. В. Данілов висловлював бажання поспілкуватися з С. Шубинським на цю тему «как с лицом ни с какой стороны не причастным Малороссии». «Украинский ученый и литературный мир, так мало имеющий воспоминаний сравнительно с русским обществом, ценит и дорожит каждой маленькой вещью, касающейся Украины», - наголошував В. Данілов²¹.

У революційні роки, як і для більшості інтелігенції, на долю В. Данілова випали важкі випробування, які він описав у листі до Д. Яворницького²². У 1919 р. вчений викладав на посаді професора у педагогічному Жіночому інституті на кафедрі методики російської мови. Але голод «вигнав» його у Вологодську губернію. В радянський період він до другої половини 1940-х років викладав у спеціалізованих військово-морських закладах. У дні війни працював вченим секретарем історичного відділу Головного морського штабу²³. У 1920-х рр. В. Данілов був одним з найпомітніших співробітників ВУАН в Росії, діячем «Товариства дослідників української історії і мови в Ленінграді». Власне, ленінградська прописка дозволила йому не розділити сумну участь багатьох репресованих українських колег у 1930-х рр. і, більш того, продовжувати досліджувати та популяризувати українську літературу, хоча й в дедалі помітнішому дусі більшовицької бруталної соціологізації-політизації минулого.

Перелам у житті вченого фіксує його лист 14 грудня 1946 р. до видатного українського літературознавця Л. Білецького. В. Данілов писав, що у 65 років звільнився з закладів військово-морського флоту на пенсію, бажаючи залишок днів присвятити виключно «наукам творческим, высоким и прекрасным». Попри бажання переїхати до Києву, він залишився у Ленінграді, адже тут йому надали квартиру²⁴. У 1948-1956 рр. він працював на посаді старшого наукового співробітника Інституту російської літератури (Пушкінському домі), та у Центральному державному історичному архіві. Його нагородили орденом Леніна і Трудового Червоного прапора та медаллю «За трудовое отличие». Матеріали особистого архіву В. Данілова відображають його широкі зв'язки в науковому світі, зокре-

²⁰ Відділ рідкісних видань та рукописів Одеської національної бібліотеки. - Ф. 28/2. - Арк. 68.

²¹ Отдел рукописей Российской национальной библиотеки. - Ф. 874. - Оп. 1. - Спр. 128. - Арк. 312-314.

²² Епістолярна спадщина академіка Д. І. Яворницького. - Вип. 1: Листи вчених до Д. І. Яворницького / Упоряд.: С. В. Абросимова та ін. - Дніпропетровськ, 1997. - С. 156.

²³ Центральный державный архив-музей литературы и искусства. - Ф. 134. - Оп. 1. - Спр. 193.

²⁴ Інститут української літератури НАНУ ім. Т.Г. Шевченка. - Ф. 162. - Оп. 1. - Спр. 2490.

ма, з такими світилами як В. П. Андріанова-Перетц, М. К. Азадовський, М. П. Алексеев, М. К. Гудзій, М. Й. Лернер, Ю. Г. Оксман, В. Я. Пропп, С. Я. Штрайх. У післявоєнний період «український слід» в його науковій діяльності ледве прослідковується, хоча зв'язки з українськими науковцями дедалі тривали, про що найвиразніше свідчать його численні листи до члена-кореспондента _ АН УРСР П. М. Попова²⁵. Помер В. Данілов 24 квітня 1970 р. у Ленінграді.

В якості висновків поміркуємо над трьома питаннями: структурою творчої спадщини В. Данілова, його місцем в науковій ієрархії та національно-культурною ідентичністю. Відповідь на перше питання ускладнюється у зв'язку з великим розмаїттям інтересів В. Данілова. Він належав до типу гуманітаріїв, що намагалися охопити широке коло споріднених питань, при цьому у виборі тем керуючись таким емоційним критерієм як зацікавленість, захоплення певною темою, зумовлену низкою принагідних чинників як знайдення нових матеріалів, знайомство з цікавими людьми тощо. Але цей науковий ентузіазм був важливим чинником безумовно висхідної кар'єри, безперервної наукової діяльності. Більшість його праць надавали лише «сировину» для подальших біографів низки видатних постатей XIX ст. або дослідників етнографічних явищ²⁶. Науковість цілої низки праць В. Данілова, опублікованих в «Историческом вестнике», може бути поставлена під сумнів, адже вони радше нагадували побутові замальовки. Методологом він виступив лише в якості викладача російської мови. Водночас, публікації джерел В. Даніловим не завжди відповідали високим археографічним та етнографічним стандартам. Модернізуючи, слід зазначити, що фольклорознавчі та звичаєзнавчі праці В. Данілова залишились на рівні етнографії, не сягнувши рівня етнології.

У 1939 р. В. Данілов сам упорядкував свої праці у низку рубрик: 48 - російська література; 27 - українська література та фольклор; 24 - методика російської мови, граматики та педагогіка; 17 - публікація матеріалів, коментарі та 2 - поза рубриками. Однак фактично четверта з цих рубрик часто «втягувала» в себе дві перші²⁷. До кінця життя В. Данілов вже був автором понад 300 праць. Отже, найвагоміший внесок у науку В. Данілов зробив як біограф низки видатних особистостей (М. Максимовича, П. Куліша, М. Костомарова, Т. Шевченка та ін.), публікатор етнографічних матеріалів та історичних джерел. Однак він так і не узагальнив ані зібрані матеріали, ані свої ж напрацювання. Важливою була роль В. Данілова як популяризатора української культури в російському мовному та культурному середовищі, «комунікатора» між вченими різних областей та галузей. Ані за педагогічним статусом, ані науковим доробком В. Данілов не може бути зарахований до провідних науковців Російської імперії та СРСР. Його можна віднести до класичних осіб «другого плану» в науці (хоч навіть тут він не може бути поставлений у першу когорту). У листах до Д. Яворницького В. Данілов називав себе «козаком-греккосієм», «маленьким-маленьким чоловічком у науці про Україну» порівняно зі своїм колегою «гетьманом» та «велетнем», хоча кількість опублікованих праць, прагнення до провідних наукових центрів свідчить про те, що В. Данілов аж ніяк не збирався задовольнятися цим статусом, в чому мав неабияке досягнення.

Значно обережніше треба ставитись до використання щодо В. Данілова поняття «провінційний науковець». Вочевидь, більшу частину свого життя меш-

каючи у Санкт-Петербурзі/Ленінграді та працюючи у важливих установах для розвитку гуманітаристики, він аж ніяк не може вважатися провінціалом. Ювілейні заходи на честь В. Данілова, що відбулися на початку 1960-х рр, видання окремою брошурою персонального бібліографічного покажчика, наче «закрили» це питання. Але навіть в українських межах, як мешканець наріжних для розвитку української гуманітаристики міст Катеринославу та Одеси (особливо останньої з її університетом), В. Данілов, порівняно, наприклад, з полтавськими чи ніжинськими науковцями, не може вважатися провінційним. Провінційним він був хіба що стосовно Москви та Санкт-Петербургу, хоча робити далекосяжні висновки в цьому плані заважає низький рівень дослідження проблеми співвідношення наукових «столиць» та «провінцій» щодо України та Росії в межах Російської імперії.

Непереконалим вважаємо використання щодо В. Данілова «гоголівського» концепту «яскравий представник другого ешелону українсько-російської гуманітаристики XX ст.» чи аналогічно «українсько-російський» вчений. Використання цього поняття часто зумовлено політизованим бажанням створити уявлення про російсько-українську спільність та її ментальних носіїв та відображає стан свідомості сучасних інтерпретаторів. Натомість, саме поняття «українсько-російська» (чи навпаки) гуманітаристика, історіографія тощо є недостатньо обґрунтованим на теоретичному рівні, а є механічним поєднанням слів. Вважаємо значно більш адекватним використанням дефініції щодо В. Данілова «російський дослідник історії української культури». Показово, що у згаданому реєстрі своїх праць 1939 р., статті про М. Гоголя В. Данілов зарахував у перший розділ. Оволодіння українською мовою (щоправда, далеко від ідеалу, на що він сам вказував у листі до Д. Яворницького), зацікавлення українською культурою, толерантність у ставленні до неї (хоч зовсім неясним є ставлення В. Данілова до суспільно-політичного аспекту «українського питання»), ще не зробило з нього українця чи навіть російсько-українського «кентавра». Власне, досвід толерантності росіянина до української культури є чи не найціннішим спадком, який залишив по собі В. Данілов.

²⁵ Попов П. М. Вчений-патріот // Літературна газета. - 1961. - 1 серпня.

²⁶ Скиба І. А. Українська народна творчість у працях катеринославського дослідника В. В. Данілова // Грані. - 2003. - № 4. - С. 44—47; Скиба І. А. Українська поховальна традиція в творчій спадщині Володимира Данілова // Сіверянський літопис. - № 2-3. - С. 38-42.

²⁷ Отдел рукописей Российской национальной библиотеки. - Ф. 307. - Оп. 1. - Спр. 307.